

Bogdan Klein

Pamiętki Konstytucji 3 Maja 1791 roku w zbiorach Muzeum Wojska Polskiego w Warszawie

Niepodległość i Pamięć 7/1 (16), 163-174

2000

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Bogdan Klejn

Pamiętki Konstytucji 3 Maja 1791 roku w zbiorach Muzeum Wojska Polskiego w Warszawie

Ogólny wojskowy charakter zbiorów Muzeum zdaje się w pierwszej chwili wykluczać możliwość poszukiwania tu pamiętek czy zabytków dokumentujących tak ważne w dziejach Rzeczypospolitej wydarzenie, jak uchwalenie przez Sejm Wielki Ustawy Rządowej - wydarzenie należące niewątpliwie do dziedziny politycznej, a ściślej, cywilno-prawnej. Ale nie należy zapominać, że w historii cywilizacji dzieje wojen i wojskowości, czyli dzieje militariów, nierozzerwalnie łączą się z istotnymi momentami politycznymi, a ludzie działający na polu wojskowym, wybitni czy mniej wybitni generałowie i oficerowie bywali jednocześnie zasłużonymi osobistościami życia publicznego w innych dziedzinach. W ten sposób znalazły się w Muzeum Wojska eksponaty związane bezpośrednio z osobami zasłużonych działaczy sejmowych, którzy niejednokrotnie bardziej są znani z wybitnych ról odegranych w innych wydarzeniach dziejowych, w które obfitował koniec XVIII wieku. Pamiętki po tych ludziach, nie dokumentujące co prawda ich działalności prawodawczej, to pierwsza grupa zabytków, które powinny znaleźć się na wystawie poświęconej Konstytucji i jej twórcom. W pierwszym rzędzie należy wymienić tu portret króla Stanisława Augusta, którego zasługi w reformowaniu państwa są bezsporne i który był jednym z głównych autorów tekstu Ustawy Rządowej. Jest to obraz olejny na płótnie, malowany przez nieznanego malarza, prawdopodobnie niedługo po koronacji. Postać króla jako wodza ujęta do bioder, z boku, w ciemno szmelcowanej zbroi ze złoceniami, z prawą ręką opartą na regimencie, okryta płaszczem błękitnym z naszytą gwiazdą Orderu Orła Białego. Na stole obok leży szyszak, korona i berło.

Drugi portret olejny, malowany przez nieznanego malarza polskiego z końca XVIII wieku, przedstawia Antoniego Józefa Madalińskiego (1739-1804). Popiersie ujęte z profilu, w kurtce mundurowej generała lejtnanta; granatowej z karmazynowymi wyłogami i kołnierzem, pokrytym srebrnym haftem. Generał Madaliński, były konfederat barski, wicebrygadier a od 1792 r. dowódca brygady I wielkopolskiej kawalerii narodowej, której nie pozwolił zredukować w 1794 r., poprowadziwszy ją w słynny marsz, poprzedzający wybuch powstania kościuszkowskiego. W pracach Sejmu Wielkiego uczestniczył jako poseł gnieźnieński od 1788 r. Wcześniej opuścił partię hetmańską, przechodząc do obozu patriotycznego; był członkiem - założycielem Zgromadzenia Przyjaciół Konstytucji Rządowej.

Należy tu również wspomnieć o dwóch posłach, po których zachowały się w naszych zbiorach jedynie skromne pamiątki - przedmioty osobiste. Generał Stanisław Mokronowski (1761-1821), wicebrygadier a od 1792 r. brygadier kawalerii narodowej, w 1788 r. wybrany posłem wyszogrodzkim, na sesjach zabierał głos głównie w sprawach wojskowych, wypełniając wiernie wolę królewską. W czasie powstania 1794 r. był komendantem Warszawy i dowódcą Siły Zbrojnej Księstwa Mazowieckiego - z tego też okresu pochodzi jego ozdoba na bandolier do szabli. Odlana z brązu, połączona - gałązki wawrzynowe wśród armatury okalają miniaturę Kościuszki. Na chorągiewkach napis: "Vi[di?] Dz[ień] 17 / 18 Ap[rilis] 1794". Również z lat 90-tych pochodzi lornetka teatralna generała, którą ofiarował Józefowi Chłopicickiemu; jednookularowa, wykonana z kości słoniowej, z dedykacją, zawierającą oba nazwiska, wyrytą na złotej opasce.

Kolejna pamiątka to owalna, drewniana, czarno lakierowana tabakierka z repusowanym w miedzi i złoconym popiersiem, podpisanym "Washington", na wieczku. Tabakierkę tę w darze od Jerzego Waszyngtona otrzymał Julian Ursyn Niemcewicz (1758-1841), w dniach Powstania adiutant Kościuszki a po klęsce wraz z nim przebywający w niewoli rosyjskiej; następnie towarzysz jego podróży do Stanów Zjednoczonych. W czasie Sejmu Wielkiego Niemcewicz, jako poseł inflancki z Litwy, był jednym z najaktywniejszych przedstawicieli stronnictwa patriotycznego i również członkiem - założycielem Zgromadzenia Przyjaciół Konstytucji Rządowej.

Kolejny zabytek to także pamiątka po działaczu sejmowym, dokumentująca jednocześnie samo wydarzenie. Warto tu wspomnieć, że obok oficjalnych nagród, jakimi były ordery Orła Białego i Świętego Stanisława, którymi wyróżniono wielu posłów i senatorów Sejmu Wielkiego, istniały rozdawane przez króla nagrody honorowe bardziej prywatne, jak szable zaopatrzone w odpowiednie inskrypcje czy pierścienie. I taki właśnie wyjątkowy eksponat znajduje się w zbiorach naszego muzeum. Jest to złoty sygnet z wyrytym na oczku napisem; "FIDIS MANIBUS" [dla wiernych rąk]. Po obu stronach oczka, na obrączce, data: "D.3.Maja - R. 1791". Wewnątrz znajduje się nazwisko obdarowanego: "Michał Kochanowski Pos[e]ł Sando[mierski]". Kochanowski (1757-1832) był również aktywnym zwolennikiem reform; szczególnie wypowiadał się w sprawach miast, przyjął prawo miejskie i należał do grona członków - założycieli Zgromadzenia Przyjaciół Konstytucji Rządowej. Za zasługi położone dla uchwalenia konstytucji został uhonorowany przez króla owym pierścieniem, niezależnie od otrzymanego w tymże roku orderu Świętego Stanisława.

Do tej samej grupy pamiątek należy również zaliczyć dwie, z ośmiu przechowywanych w naszym muzeum, lufy dział regimentowych 3-funtowych. Trzeba tu przypomnieć, że jeszcze przed 1791 rokiem sejm w początkach swojej działalności uchwalił aukcję wojska tj. powiększenie armii. Oprócz wprowadzenia nowych podatków liczono również na ofiarność obywatelską; a jednym z najtrwalszych dowodów owej ofiarności są lufy dział, ufundowanych przez poszczególnych obywateli dla armii Rzeczypospolitej. Jedna z nich to pamiątka po Stanisławie Małachowskim (1736-1809), referendarzu wielkim koronnym. Poseł sandomierski, wybrany marszałkiem sejmu i sejmowej konfederacji koronnej, był gorącym zwolennikiem reform państwa i współtwórcą majowego przewrotu.

Spizowa lufa działa polowego, odlana w Warszawie przez ludwisarza Jana Dietricha, zdobiona jest herbami i inskrypcjami ułożonymi w ustalonej kolejności. Na części wylotowej wstęga z napisem: "Amor/Patriae me obtulit/1789" [miłość ojczyźnie mnie ofiarowała]; poniżej tarcza z herbem Nałęcz okolona napisem: "Sta[nislaus] Małacho-

wski S[upremus] R[egni] R[eferendarius] Cm[Comitiae] Cf[Confoederationis] Marsh[a]ls" i miecz skrzyżowany z laską marszałkowską. Na pierścieniu pod delfinami znajduje się również wypukły napis: "Stanislae Augusto regnante" a w części dennej, na paludamencie, czteropolowy herb Rzeczypospolitej z herbem królewskim, Ciołkiem, pośrodku.

Prezentując tu dowód ofiarności obywatelskiej marszałka konfederacji koronnej, nie sposób nie wspomnieć o takiej samej pamiętce po marszałku konfederacji litewskiej. Kazimierz Nestor Sapieha (1754-1798), generał artylerii litewskiej, wybrany posłem brzeskim i marszałkiem, był początkowo przeciwnikiem Ustawy Rządowej a 3 maja został wyniesiony na rękach z sali sejmowej - nie, jak sądzili niektórzy, na fali entuzjazmu lecz by nie zdążył zaprotestować - jednak wkrótce stał się najgorliwszym obrońcą Konstytucji.

Przechowywana w muzeum lufa 3-funtowego działła regimentowego, spiżowa, została odlana w tej samej ludwisarni, co poprzednia, trzy lata wcześniej, i różni się jedynie szczegółami zdobienia. Na części wylotowej tarcza z herbem Lis, okolonym napisem: "Nst[Nestor] Csm[Casimirus] Sapieha R[ei] T[ormentariae] M[agni] D[ucatus] L[ithuaniae] S[ummus] P[refectus]". Nad tarczą wstęga z napisem: "Civis me Patriae obtulit 23.8 bris. 1784" [obywatel mnie ojczyźnie ofiarował] a na pierścieniu poniżej delfinów dewiza orderu Orła Białego: "Pro fide, rege et lege"[za wiarę, króla i prawo].

Drugą grupę eksponatów otwiera lufa działła tego samego wagomiaru co wymienione przeze mnie poprzednio. Są to zabytki innego rodzaju, nie będące pamiętkami po znanych działaczach sejmowych ale dokumentujące czas reform i majowej królewskiej rewolucji.

Działło to zostało ofiarowane Rzeczypospolitej przez jej ostatnie lenno - księstwa Kurlandii i Semigalii - i, co warto podkreślić, nie przez księcia lennika lecz przez obywateli - dla uczczenia Konstytucji 3 Maja. Spiżowa lufa, odlana w tej samej ludwisarni co poprzednie, różni się od nich jednym szczegółem. Na części wylotowej znajduje się ozdobna tarcza, którą wieńczy corona muralis a zamiast herbów wypukły napis: "Marti/Reipublicae Polonae/ob. restaurata Iura/Universi Status Civici/Aes haec bellicum/pie sacra/Ordo Civicus Curoniae atque Semigalliae Ducatum.1791" [wojsku Rzeczypospolitej Polskiej z powodu odnowienia praw powszechnych statutów obywatelskich spiż ten wojenny z szacunkiem ofiarowuje stan obywatelski księstw Kurlandii i Semigalii]. Ten dokument dziejowy niedwuznacznie wskazuje na popularność hasel patriotycznych i akceptację dla prób wzmocnienia państwa w całym społeczeństwie obywatelskim, łącznie z peryferiami Rzeczypospolitej. Trzeba tu dodać, że wszystkie opisywane lufy działowe w okresie niewoli znalazły się w rękach rosyjskich i przechowywane były w Muzeum Artylerii w Petersburgu, skąd w wyniku rewindykacji powróciły do Polski w 1928 roku.

W tej grupie zabytków honorowe miejsce - chociażby ze względu na niewielką ilość zachowanych w polskich zbiorach pamiętek po panujących - zajmuje szabla подарowana przez delegację miasta Warszawy królowi Stanisławowi Augustowi, jako wyraz wdzięczności polskiego mieszczaństwa i dla upamiętnienia Konstytucji 3 Maja. Po obu stronach wklęsło szlifowanej, damasceńskiej głowni, wśród delikatnych, trawionych ornamentów roślinnych znajduje się napis dedykacyjny: "Stanislae Augusto Patri Patriae Salutis Publicae Restauratori - Propter Bonae Constitutionis Memoriam A.[nno] R.[egni] S.[uis] MDCCLXXXI". [Stanisławowi Augustowi, ojcu ojczyzny, odnowicielowi porządku publicznego - dla upamiętnienia dobrej konstytucji za jego panowania w roku 1791]. Oprawa szabli zamknięta, z dwoma obłękami, stalowa, na

całej powierzchni bogato zdobiona inkrustowanymi złotem ornamentami roślinnymi w stylu stanisławowskim. Wśród zdobin zwraca uwagę litera "S" w wieńcu laurowym i orzeł, trzymający w szponach napis "Wolność". Na głowicy widoczna data: "3M1791". Ta wspinała broń była rzeczywiście darem godnym władcy.

Nie jest to oczywiście jedyna szabla z inskrypcją poświęconą Konstytucji Majowej. W naszych zbiorach zachowało się 10 szabel, które na głowniach posiadają takie zdobienia. Przy tak małej ilości i przypadkowości w wyborze materiału porównawczego nieuprawnionym wydaje się wysnuwanie wniosków statystycznych. Nie można się jednak oprzeć wrażeniu, że najpopularniejszym hasłem było zawołanie: "Król z narodem, naród z królem", które występuje na sześciu z dziesięciu zachowanych głowni. Warto tu wspomnieć ową popularność hasel patriotycznych i zainteresowanie polityką nawet wśród gminu warszawskiego, nie mówiąc o stanie szlacheckim. Jeden z odwiedzających Warszawę cudzoziemców ze zdziwieniem odnotował, że "na każdym papierku, którym kupcy towary obwijali... czytać można było: naród, konstytucja,..., obywatele". To upowszechnienie hasel patriotycznych znalazło również odzwierciedlenie w zdobieniu broni białej, zwłaszcza, że istniały w tej dziedzinie dawne tradycje.

Najciekawsze z pamiątkowych szabel zasługują tu na krótkie omówienie.

W pierwszym rzędzie należy wymienić szablę oficera artylerii w oprawie zamkniętej, mosiężnej, złoconej, z głowicą w kształcie lwiej głowy. Wklęsło szlifowana głownia zdobiona po obu stronach na zastawie złoconym ornamentem i napisami. Po jednej stronie ryty monogram królewski pod koroną - "SAR" [Stanislaus Augustus Rex] - z napisem: "Konstetucia [!] 3 Maja Ruka[!] 1791" a po drugiej: "Naród z królem - król z narodem", rozdzielone w połowie hasła wizerunkiem kawalerzysty narodowego. Na głowni podobnej szabli, w oprawie prawdopodobnie późniejszej, taką samą inskrypcję inaczej rozwiązano graficznie; po jednej stronie zastawy monogram królewski, nad nim "Król" pod nim "z narodem", a po drugiej stronie reszta hasła, również w układzie pionowym; "Naród - z królem", rozdzielonego rytowaną postacią żołnierza kawalerii narodowej. Trzecia, nie oprawiona głownia zaopatrzona jest po jednej stronie zastawy w takie samo hasło, bez wizerunku i monogramu, lecz po drugiej stronie wyryto inne zawołanie: "Wolni Polacy Brońmy Ojczyzny". Trzy kolejne szable, - jedna z nich pochodzi ze zbrojowni ordynacji Krasieńskich a druga ze zbiorów Józefa Brandta z Monachium, - których głownie, wklęsło szlifowane z bruzdą na przygrzbieciu, noszą inne napisy; wykonane zostały najprawdopodobniej w jednym warsztacie i zdobione są jednakowo. Po jednej stronie zastawy, przy jelcu, rytowane słowo "Konsty/tucja", poniżej monogram królewski a pod nim data "Dzień 3 Maja/1791 R." Po drugiej stronie: "Vivat Wolność", pod tym hasłem wizerunek kawalerzysty narodowego a poniżej "Polska". Ostatnia z przechowywanych w naszym muzeum szabel - pamiątek Konstytucji - po obu stronach zastawy zdobiona jest takim samym napisem, rytowanym na gładkiej powierzchni, bez okalających ornamentów: "Vivat Naród Polski". To odwoływanie się w większości hasel do słowa "naród" jest dość symptomatyczne - właśnie w Ustawie Rządowej słowo to przestaje oznaczać tylko i wyłącznie stan szlachecki. Nie dziwi również wezwanie do obrony ojczyzny. Hasła te zostały wyryte na głowniach szabel polskiego, narodowego wojska, które już w rok później, z tą bronią w ręku stanie do walki w obronie swojej wolności i swojej Konstytucji.

Chociaż Ustawa Rządowa, uchwalona 3 maja 1791 roku jako prawo obowiązywała zaledwie kilkanaście miesięcy, jej tradycja przetrwała w świadomości Polaków przez cały, tak długi czas niewoli. Muzeum Wojska Polskiego przechowując pamiątki walk narodowych jest skarbnicą świadectw walki nie tylko wojska, ale całego narodu o

wolność, całość, niepodległość. Walki te prowadzili Polacy nie tylko na polach bitew - również drogą manifestacji politycznych i dlatego są tu przechowywane świadectwa tych działań - bezustannych starań o zbiorową pamięć narodu. Kolekcja odznak i medali pamiątkowych wykonywanych z okazji obchodów kolejnych rocznic Konstytucji 3 Maja liczy około 100 egzemplarzy (w tym część dubletów) i nie jest kolekcją zamkniętą. Ogromna większość eksponatów powstała w latach 1915-1918, co nie może budzić zdziwienia. Lata pierwszej wojny światowej przyniosły wzrost nadziei Polaków na rychłe odzyskanie niepodległości a owe nadzieje zaowocowały nawiązywaniem do chlubnej przeszłości narodu - nie tylko świętowaniem rocznic wielkich zwycięstw, ale i innych dokonań, budujących wielkość państwa. Stąd solenne obchody rocznic Unii Lubelskiej i stąd pochody oraz nabożeństwa w dniu 3 maja. Rozumiano wówczas, że uchwalenie Ustawy Rządowej było nie tylko ogromnym osiągnięciem parlamentaryzmu upadającej Rzeczypospolitej, ale jednocześnie wskazywało drogę na przyszłość - rezygnację ze stanowości praw politycznych, budowę nowoczesnego społeczeństwa i zgody narodowej.

Obchody setnej rocznicy 3 Maja upamiętniają cztery, znajdujące się w zbiorach naszego muzeum, medale. Pierwszy to bity w Norymberdze przez firmę Ludwig Christoph Lauer medal brązowy, który na awersie ma napis w trzech wierszach: "W STULETNIĄ ROCZNICĘ- KONSTYTUCJI- 3 MAJA 1791- MDCCCXCI" a w otoku hasło: "NIECH POKOLENIA POKOLENIOM PODAJĄ PAMIĄTKĘ DNIA TEGO". Na rewersie, w centrum czteropolowa tarcza herbowa z Orłem i Pogonią, otoczona promieniście rozchodzącymi się małymi tarczami z herbami ziem i województw dawnej Rzeczypospolitej. To samo hasło widnieje na małym medalu brązowym, w otoku awersu, w którego centrum widnieją dwie daty: 3 maj 1791 i 3 maj 1891.

Niewielki, również bity w brązie medal, zaopatrzony w uszko do zawieszania, ma na awersie dwie postacie męskie - jedną w stroju cudzoziemskim a drugą narodowym z datą poniżej: "1791 3 MAJ 1891". Na odwrociu symboliczny wizerunek siedzącego na skale orła ze związanymi skrzydłami.

Na rewersie ostatniego medalu, z posrebrzanej cyny, również znak symboliczny: tarcza z orłem umieszczona na tle skrzyżowanych kosi i młota, połączonych łańcuchem. U góry data "3 MAJ 1891" a z boku "WARSZAWA". W awersie napis rocznicowy i tarcza z herbem czteropolowym Rzeczypospolitej.

124 rocznicę Maja upamiętniała odznaka z białego metalu, projektowana przez A. Procajłowicza, wykonana w Krakowie na zlecenie Centralnego Biura Wydawnictw Naczelnego Komitetu Narodowego z napisem: "3 MAJ- 1791- SKARB- I WOJSKO- 1915".

Odnak wydawanych przez NKN z okazji następnych rocznic konstytucji jest w naszym muzeum kilka i warto tu bliżej zaprezentować jedną z ciekawszych, projektowaną przez A. Harasimowicza i wykonaną we Lwowie w 1916 roku na zlecenie Lwowskiej Delegacji Komitetu. Na tarczy heraldycznej orzeł bez korony, trzymający w szponach małą tarczę z datą: "3-V", a nad nim wstęga z datami: "1914-1791-1916". Na tarczce, tworzące łebek od szpilki do mocowania odznaki do ubrania, litera L.

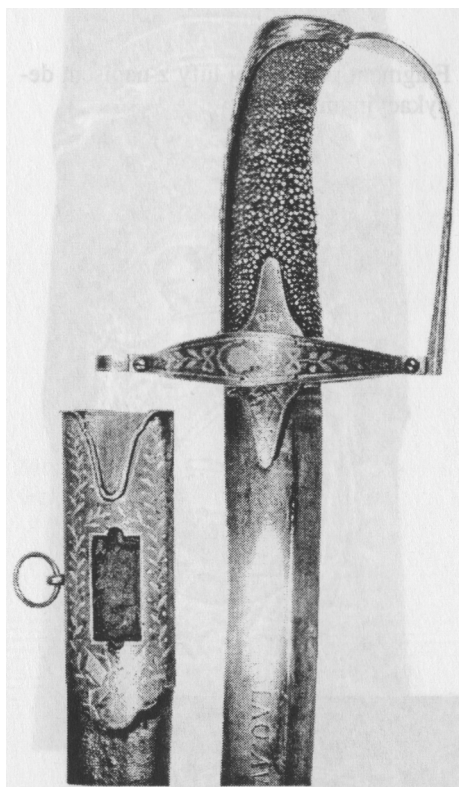
Rok 1916, ze względu na nową sytuację polityczną, obfitował w obchody oficjalne. I tak na przykład w Warszawie, po uzyskaniu pozwolenia władz niemieckich, powstał Komitet Obchodów 125-ej Roczniczy Konstytucji 3 Maja, pod auspicjami Uniwersytetu Warszawskiego, z przewodniczącym Michałem Łempickim. W programie było m. in. posiedzenie członków rządu i władz miejskich w sali kolumnowej ratusza, uroczystości kościelne w katedrze i patriotyczny pochód mieszkańców Warszawy. Pamiętką tych uroczystości jest m.in. odznaka, przechowywana w naszym muzeum, tło-

czona z białego metalu w warsztacie S. Lipczyńskiego w Warszawie, okrągła, noszona na kokardce biało-czerwonej przez delegatów uczestniczących w warszawskim pochodzie. Na odznace wizerunek orła w koronie zamkniętej, nad nim napis "WARSZAWA", po bokach i u dołu daty: "1791-1916 - 3 MAJ". W naszych zbiorach posiadamy kilkanaście tego rodzaju odznak powstałych w roku 1916, zarówno w Warszawie, w Krakowie (m.in. na zlecenie Naczelnego Komitetu Narodowego) i innych miastach. Najliczniej jest reprezentowany (kilkanaście egzemplarzy) okrągły, mosiężny znaczek pamiątkowy, projektowany przez A. Procajłowicza i wykonany przez H. Waldyna w Krakowie, na zlecenie Centralnego Biura Wydawnictw NKN. W centrum znajduje się okrągła tarcza, okolona promieniami ułożonymi w sześcioramienną gwiazdę. Na tarczy kompozycja cyfry i napisu: "3 MAJA". Poza gwiazdą rozrzucone cyfry, tworzące datę: "1 - 9 - 1 - 6".

Znacznie skromniej prezentuje się rok 1917 - odznak tych jest znacznie mniej w naszych zbiorach. Warto tu opisać skromny znaczek, przeznaczony do przyszywania na ubranie, projektowany przez A. Procajłowicza i tłoczony ze srebrzonego mosiądzu. Znaczek w formie ozdobnego kartusza; w górnej części wizerunek orła w koronie, u dołu napis w trzech wierszach: "3 - MAJA - 1791-1917".

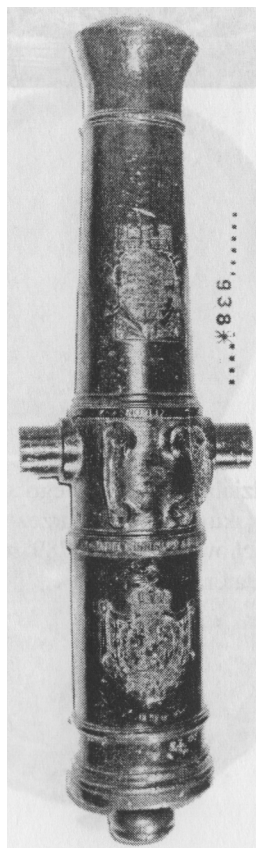
Trzeba tu również odnotować istnienie bardzo skromnych w formie odznak Towarzystwa Szkoły Ludowej, reprezentowanych w naszych zbiorach przez kilkanaście eksponatów, pochodzących zarówno z lat 1914 - 1918, jak i z okresu 20-lecia. Jedną z ciekawszych realizacji jest okrągła odznaka, wykonana prawdopodobnie w okresie I wojny światowej, tłoczona w cynku, lekko wypukła. Powierzchnia została podzielona na trzy pola; na dwóch bocznych Orzeł i Pogoń a w dolnym, środkowym widoczny napis: "3 - MAJ - T.S.L."; całość zwieńczona koroną.

Należy wyrazić nadzieję, że działania prowadzone przez Muzeum Wojska Polskiego w zakresie pozyskiwania zbiorów pozwolą w przyszłości znacznie poszerzyć kolekcję pamiątek Konstytucji 3 Maja, jednego z najważniejszych wydarzeń politycznych w dziejach naszego kraju, zwłaszcza pamiątek dokumentujących kolejne obchody rocznicowe, które trwać powinny w myśl hasła widniejącego na medalu bitym w 1891 roku: "Niech pokolenia pokoleniom podają pamiątkę dnia tego."

Szabla ofiarowana przez mieszczan warszawskich królowi Stanisławowi Augustowi dla upamiętnienia Konstytucji 3 Maja 1791 Roku

Lufa działa regimentowego ofiarowanego wojsku polskiemu przez księstwa Kurlandii i Semigalii dla uczczenia Konstytucji 3 Maja w 1791 roku

Fragment powyższej lufy z napisem dedykacyjnym

Fragment działa regimentowego ofiarowanego wojsku polskiemu przez Stanisława Małachowskiego w 1789 roku, z herbem fundatora

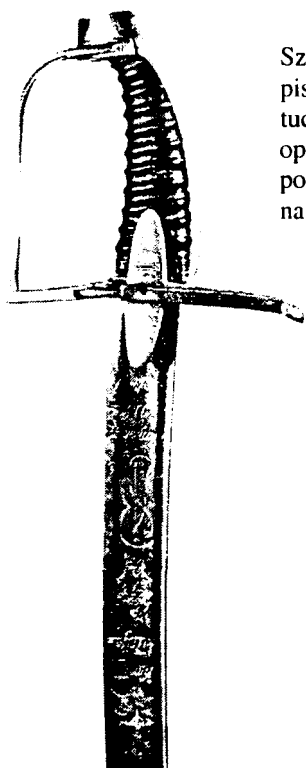

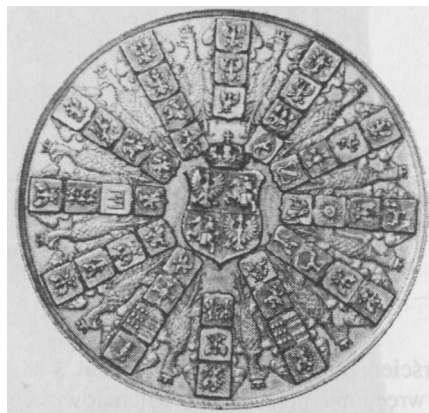
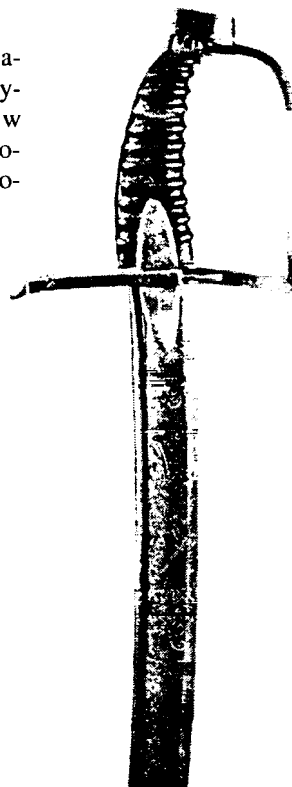
Fragment działła regimentowego ofiarowanego wojsku polskiemu przez Kazimierza Nestora Sapiechę w 1784 roku, z herbem fundatora

Pierścień za zasługi dla Konstytucji 3 Maja, wręczony przez króla Michałowi Kochanowskiemu, posłowi sandomierskiemu

Szabla z głownią zdobioną napisami pamiątkowymi Konstytucji 3 Maja z 1791 roku w oprawie późniejszej, prawdopodobnie z lat 1797-1804 (strona zewnętrzna i wewnętrzna).

Medal "W stuletnią rocznicę Konstytucji 3 Maja 1791", wybity w 1891 roku przez L. Ch. Lauera w Norymberdze. Brąz. Awers i rewers.

Medal pamiątkowy obchodów stulecia Konstytucji 3 Maja, wybity w 1891 roku, nie sygnowany. Brąz. Awers i rewers.

Odnaka pamiątkowa obchodów rocznicy Konstytucji 3 Maja w 1915 roku. Wykonana w Krakowie na zlecenie Centralnego Biura Wydawniczego Naczelnego Komitetu Narodowego wg proj. A. Procajłowicza. Biały metal oksydowany.

Odnaka pamiątkowa obchodów rocznicy Konstytucji 3 Maja w 1916 roku. Wykonana we Lwowie przez E. Ungera na zlecenie Lwowskiej Delegacji Naczelnego Komitetu Narodowego wg proj. M. Harasymowicza. Biały metal.

Odznaka pamiątkowa obchodów rocznicy Konstytucji 3 Maja w 1917 roku. Wykonana w Warszawie na zlecenie Warszawskiego Komitetu Zbiórki na Legionistów wg proj. A. Procajłowicza. Mosiądz emaliowany.

Reprodukcje ze zbiorów Muzeum Wojska Polskiego w Warszawie.